

הרב יואל פרידמן

נתינת שמן תרומה לכהן

ראשי פרקים:

- א. איסור הדלקה בשמן טהור
  - ב. השמן נטמא במהלך עשייתו
  - ג. הדלקת שמן תרומה טמאה לנרות שבת
- סיכום

שאלה

אדם הפריש כמות של ליטר וחצי שמן זית לשם תרומה ותרומת מעשר, ונשאלנו אם מותר לתת אותן לכהן לצורך הדלקת נרות שבת וחנוכה.

תאור יצירת השמן הוא כדלהלן: שוטפים את הזיתים במים. במשך כל תהליך יצור השמן בבית הבד - אין נוגעים בו בידים, והשמן נוזל מעצמו לתוך החביות. בנד"ד מדובר שמילוי הבקבוקים נעשה ע"י אדם שמשתמש במצקת.

א. איסור הדלקה בשמן טהור

אם השמן טהור, אזי אסור לכהן ליהנות מההדלקה ומותר להשתמש בו רק לאכילה, שתיה וסיכה כמבואר ברמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"א ובכס"מ שם ד"ה לפיכך).

אך יש לעיין ממה נובע האיסור להדליק שמן תרומה טהורה. ולכאורה הריהו בכלל איסור הפסד. אלא שנחלקו הראשונים לגבי איסור הפסד תרומה: לדעת רבינו אפרים (תוס' פסחים יג ע"א ד"ה ושורפין ותוס' הרשב"א פסחים שם) איסור הפסד הוא רק מדרבנן, ולדעת התוס' (שם) - איסורו מדאורייתא מהנא' "משמרת תרומותי". ולדעת הרמב"ם (הל' תרומות פ"ב ה"א) יש מקום להוכיח שסובר כר' אפרים, עי' במה שכתבנו בספר התורה והארץ (ח"ג עמ' 231-235).

ב. השמן נטמא במהלך עשייתו

אם מי שהפריש היה מטמא את השמן לפני ההפרשה על ידי כך שהיה נוגע בשמן, אזי בוודאי היה מותר לכהן ליהנות ממנו כדין שמן שריפה (שמן תרומה טמאה) כמבואר בגמ' שבת (כה ע"ב) ורמב"ם (הל' תרומות פ"ב ה"ד).

אך בנד"ד לא טימאו את השמן לפני ההפרשה והשאלה האם בכל אופן נטמא השמן שלא בכוונה במהלך עשייתו.

בתרומה הדין הוא שגם שלישי פסול באכילה (רמב"ם הל' אבות הטומאה פ"א ה"ג), ולכן גם אם לא נגע בשמן בידיו ממש יתכן שאעפ"כ יהיה טמא בשלישי.

בזה"ז כולנו טמאי מתים, ולכן כתב שו"ע (סי' שלא סעי' יט) שדי בהפרשת כלשהו, ובביאור הגר"א (שו"ע שם ס"ק לו) ציין לגמ' בכורות (כו ע"א) שבזה"ז אין הזאה ומכאן שבטומאת מת עסקינו.

ואמנם היה אפשר לדחות, שהסיבה שאין חיוב להפריש כשיעור, היא משום שאסור לכהן לאכול את התרומה מחמת ספק טומאה ולא משום שאנו מחזיקים את עצמנו כוודאי טמאים; ואם כן, אסור יהיה להשתמש בשמן להדלקה, ובכך להפסיד את התרומה כי יתכן שהשמן טהור (רמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"ג).

ויש להוכיח מדברי הראב"ד (הל' נזירות פ"ה ה"ה) שאנו מחזיקים את עצמנו כוודאי טמאים, שהרי כן כתב (שם): "והכהנים בזה"ז טמאי מת הן ועוד אין עליהן חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראיה". כלומר שלדעת הראב"ד מותר לכהנים להיטמא בזה"ז, וע"כ מפני שהם נחשבים כוודאי טמאים. ואמנם הרמב"ם (שם) חולק על הראב"ד, אך יתברר להלן שחולק עליו בנקודה אחרת. המשל"מ (הל' אבל פ"ג ה"א) דן באריכות האם מותר לכהנים למכור "מומי"א" שהן עצמות אדם, (ולמעשה אוסר ע"ש). בסוף התשובה מביא כסברה להקל, שבזה"ז הכהנים טמאי מת ולדעת הראב"ד מותר להם להיטמא. המשל"מ (שם) מבאר שהרמב"ם חולק על הראב"ד רק בשאלה, האם יש איסור לכהן להיטמא לאחר שפירש מן המת אם לא, וכ"כ גם הדג"מ (י"ד סי' שעב). מוכח מדברי המשל"מ שאנו מחזיקים את עצמנו לוודאי טמאי מת, ולכן התיר אליבא דהראב"ד לכהן להיטמא אף שאיסור טומאה הינו איסור דאורייתא. וכאמור, אף הרמב"ם יכול להודות בעיקרון שאנו טמאי מת בצורה ודאית. לפי"ז, יש להתיר לכהן להדליק את שמן התרומה על סמך הסברה הזו אם יתברר שהשמן נטמא בתהליך עשיית השמן וכדלהלן.

והשתא דאתית להכי האדם הוא אב הטומאה כדין מי שנוגע במת או שהיה באוהל המת (רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה הל' ז-ט, יב). המצקת שהאדם נגע בה, הריהו ראשון לטומאה. השמן שמילא האדם במצקת הריהו שני לטומאה, נמצא שהשמן נטמא לפני שהפרישו. כיון שהדין הוא שיש שני בחולין (רמב"ם הל' אבות הטומאה פ"א ה"ב) נמצא שבעת שהפרישו את התרומה הריהו תרומה טמאה וממילא מותר ליהנות משריפתה כדלהלן.

ג. הדלקת שמן תרומה טמאה לנרות שבת

כיון שדין השמן כדין שמן תרומה טמאה, יש לברר מהן ההנאות שמותרות לכהן. בגמ' (שבת כג ע"ב) נחלקו רבה ורב חסדא בדין שמן שריפה. רבה סובר ששמן שריפה אסור בשבת מפני שחיישי' שמא יטה, ורב חסדא סובר שלא חיישי' לכך ובשבת מותר להדליק, ושמן שריפה נאסר רק ביו"ט מפני שאין שורפין קדשים ביו"ט (כי אסור ליהנות מן הקדשים וביו"ט הוי שלא לצורך אוכל נפש). לדעת רב חסדא המשנה

שאומרת שאין מדליקין נרות שבת משמן שריפה איירי דוקא בערב שבת שחל להיות ב'ו"ט. מסקנת הגמ' היא כרב חסדא שכן מובאת תוספתא מפורשת כדעתו, וכן פסקו הרי"ף והרא"ש. (הרמב"ם לא הביא כלל דין שמן שריפה לא לשבת ולא לערב שבת שחל להיות ב'ו"ט ועי' אר"ש).

סיכום

למסקנה, מותר להשתמש בשמן הנידון להדלקת נרות שבת (ובהקשר להדלקת נרות חנוכה ע"י במה שכתבנו להלן עמ' 103, שלכהן מותר להדליק גם נרות חנוכה) משלושה טעמים:

- א. יתכן ואיסור הפסד בתרומה אינו אלא דרבנן.
- ב. שמן הזית שעליו מדובר נטמא במהלך עשייתו.
- ג. תרומה בזמן הזה אינה אלא מדרבנן.

הרב עזריאל אריאל

נתינת שמן תרומה לכהן (תגובה)

במאמר "נתינת שמן תרומה לכהן" (לעיל עמ' 99) דן הרב יואל פרידמן בדרך שבה יש לטמא שמן זית של תרומה, כך שניתן יהיה להשתמש בו להדלקה. אף שבמסקנת הדברים אינני בא לחלוק על דבריו, מ"מ נראה לענ"ד שיש להעמיד שתי נקודות על דיוקן:

א. הרב פרידמן מניח ששמן שהוא שני לטומאה הוא שמן טמא לכל דבר ועניין, והוא מותר ואף מחויב בשריפה. יש להדגיש שהדברים אמורים דווקא בשמן טמא מדאורייתא (עי' הקדמת הרמב"ם לסדר טהרות, סי' כג). אבל שמן הטמא מדרבנן - אין היתר לשורפו, למעט דין "שישה ספיקות" (טהרות פ"ד מ"ה) וכדו'. אך מכיוון שבנידונה של השאלה מדובר, באופן פשוט, בשני לטומאה מדאורייתא - לית לן בה.

ב. הרב פרידמן כותב שהאדם הוא אב הטומאה, הכלי שהוא מחזיק הוא ראשון לטומאה, והשמן - שני לטומאה. על כך יש להעיר שבמקרים רבים הכלי עצמו הוא אב הטומאה. חז"ל בפסחים (יד ע"א-ע"ב) דרשו את הפסוק "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז), ואמרו: "חרב הרי הוא כחלל". כלומר, שכלי שנגע במת הוא אבי אבות הטומאה כמותו (רמב"ם טומאת מת פ"ה ה"ג) וכלי שנגע באב הטומאה, הרי הוא אב הטומאה כמותו (רמב"ם שם ה"ד). לדעת הרמב"ם (שם ה"ג) וסיעתו (עי' כס"מ שם) הדברים בכל הכלים המקבלים טומאה, ולדעת הראב"ד (השגה שם) וסיעתו (עי' כס"מ שם) אין הדברים אמורים אלא בכלי מתכת.

מאחר שמדובר במצקת, שהיא כלי מתכת, מן הסתם - יוצא שלכו"ע היא אב הטומאה כמו האדם שנגע בה, ולכן השמן המדובר הוא ראשון לטומאה. אך אילו המצקת היתה עשויה פלסטיק, שאינו מקבל טומאה (שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' לז, ח"ה סי' כו; שו"ת יחוה דעת ח"ג סי' ס), יש לומר שהשמן אכן טהור, ואסור לשרוף את התרומה שהופרשה ממנו. ואף הסוברים שיש לדמות פלסטיק לזכוכית ולהחמיר בטבילה (עי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' עז, ח"ד סי' לז) יודו שאין בכך כדי להתיר את שריפת השמן, מפני שגם על טומאת כלי זכוכית עצמם אין שורפים את התרומה (רמב"ם הל' כלים פ"א ה"ה).

ולמעשה, יש להניח שלא היתה שם מצקת מפלסטיק, ולכל היותר היתה הידית שלה מפלסטיק. אלא שמן הסתם כבר נגע טמא מת במתכת, כך שאין צורך להיכנס לשאלה אם הטומאה עוברת דרך הידית.